

v danou chvíli čtenářům možné seriózně nabídnout. Samotná snaha zapojit mladé badatele s historickým vzděláním do disciplinárně mnohem pestřejšího výzkumu populární kultury a zároveň jim poskytnout prostor k publikaci některých jejich osvěžujících textů, je ostatně počinem, který má svou hodnotu sám o sobě.

Pavel Kovařík

Christiane BRENNER, *Mezi Východem a Západem. České politické diskurzy 1945–1948*, Praha, Academia, 2015, 524 s., ISBN 978-80-257-1399-0

Lidové demokracii před únorem 1948 je věnováno pouze málo monografií. Částečně je to kvůli tomu, že česká historiografie v čele s Karlem Kaplanem¹ je fascinována především tím, s jakou lehkostí byli komunisté schopni převzít moc ve státě během tzv. Vítězného února. Jednou z nejdůležitějších knih, věnujících se meziobdobí mezi koncem druhém světové války a nástupem vlády jedné strany, je recenzovaná publikace mnichovské badatelky Christiane Brenner, která se zabývá českými politickými diskurzy mezi lety 1945–1948. Neskouzává v ní však k zastaralým, schématickým interpretacím, které zmíněné období vidí jako boj mezi totalitními a demokratickými silami.

V úvodu knihy autorka rozvádí, proč se rozhodla použít metodu diskurzivní analýzy a uvede krátkou rekapitulaci zahraniční literatury o daném období, kde mimochodem vynikne další velký dluh české historiografie a tedy to, že stále chybí revizovaná, nově dostupnými prameny podložená syntéza dějin KSČ. Dodnes jsme totiž odkázáni na práci Jacquese Rupnika z osmdesátých let.² Diskurzivní analýza, jak autorka podotýká, už dnes není akademickými kruhy vášnivě odmítána jako pouhé dekonstrukce vyprávění, nýbrž jde již o plně etablovanou metodu.

Diskurz je tedy vnímán jako spojovací prvek mezi řečí, společenskými strukturami a jednáním.³ Jak však pisatelka sama přiznává, diskurzivní analýza je i přes všechnu její snahu částečně poplatná výběru pramenné základny. V případě předkládané monografie je proto v tomto případě třeba zmínit absenci hlubšího zkoumání regionálního tisku a určitou dominanci Prahy. Zde je však nutné na obranu Brenner přiznat, že dodnes je Praha na českém mediálním trhu naprosto klíčovým místem.

Autorka diskurz chápe jako vnitřně neuzavřený a stále se proměňující systém, který nám až následně zjednodušuje komunikaci. Brenner tak vychází z předpokladu, že v určité době se ve veřejném prostoru nevyskytuje neomezené množství slovních vyjádření, ale pouze omezený počet.⁴ Kniha se tak nezaměřuje jen na klíčové pojmy jako *Mnichov*, ale za pomoci dobových textů, které slouží jako zrcadlo, se nám snaží předložit plastický obraz skutečnosti. Zde je jedna z největších předností knihy,

1 Karel KAPLAN, *Pět kapitol o únoru*, Brno 1997 a TÝŽ, *Nekrvavá revoluce*, Praha 1993.

2 Jacques RUPNIK, *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*, Praha 2002.

3 Ch. BRENNER, *Mezi Východem*, s. 16.

4 Ch. BRENNER, *Mezi Východem*, s. 19.

jelikož pramenná základna, jakkoliv limitovaná absencí slovenského a regionálního tisku, nezůstává pouze na poli publicistiky, ale pracuje také s vědeckými texty, politickou žurnalistikou, a dokonce i beletrií.

Kniha je následně rozdělena na pět samostatných kapitol, které na sebe však určitým způsobem navazují. První se zaměřuje na reflexi konce války spojeného s osvobozením Rudou armádou a následné budování nového lidově demokratického zřízení. Autorka zde dochází k závěru, že nad morálními a právními tématy převažovaly především otázky ekonomické. Napříč stranami však o hospodářských změnách, o nichž bylo rozhodnuto už na konci války, panovala shoda, přičemž nejživěji působili v diskuzích komunisté, kteří dokázali svůj diskurz stočit k pozitivní vizi budoucnosti a zaměřením na práci.

V následující kapitole Brenner zkoumá hranice českého národa a jeho vztah k Němcům, Slovákům a Židům, kterým se podařilo přežít válku. V této kapitole prostrádám pohled druhé strany, tedy vztah Slováků k Čechům. To autorka připouští už v úvodu s omluvou, že pokud by byly v potaz brány i slovenské politické diskuze, pramenného materiálu by bylo příliš mnoho. Na odsunu německé menšiny z Československa panovala napříč politickým spektrem vzácná shoda. Všichni vzhledem ke zkušenostem z Mnichova a války tušili, že návrat k původnímu stavu nebyl v žádném případě možný. Ovšem po odjezdu posledního vlaku odvážejícího Němce pryč z republiky nastane mezi stranami štěpení. Zatímco komunisté hodlají v *národní očistě* pokračovat, tak například národní socialisté považují věc za uzavřenou. Komunisté však hodlali společnost čistit dál za pomoci *malého retribučního dekretu*. To se jim velmi nedařilo. Avšak katarze pokračovala po převratu v roce 1948, kdy docházelo k očistě společnosti na základě kritérií třídních.

Ve třetí kapitole se autorka věnuje pohraničí, které hrálo v poválečném Československu zásadní roli, jelikož představovalo prostor, kde mohli mnozí obyvatelé realizovat své sny díky majetku vysídlených Němců. I zde získali komunisté v diskurzu navrch a úspěchy osidlovací politiky byly často připisovány výhradně jim. V pohraničí se totiž mohlo začít budovat od nuly, což bylo v souladu s výhledem do zářné budoucnosti. Periferie republiky se tak stala základním stavebním kamenem, který stál na cestě k úspěšné realizaci socialistického projektu.

V předposlední kapitole se monografie věnuje vztahu české publicistiky k okolním zemím. Československo samo sebe vnímalo jako *most mezi Východem a Západem*, avšak skutečnost byla jiná. To se ukázalo po faktické ztrátě suverenity důsledkem nadiktovaného odmítnutí Marshallova plánu ze strany Sovětského svazu. Právě u tohoto kroku, který byl evidentně hospodářsky nevýhodný, se ukázaly limity diskuze o Sovětském svazu. Na přelomu let 1947/48 se také ukázalo, že československá inteligence častokrát neviděla, nebo vidět nechtěla, zahraničně politickou situaci objektivními očima a namísto evidentního nuceného příklonu do sovětské sféry vlivu stále doufala, že zůstane pojítkem mezi mocenskými bloky.

V páté a poslední kapitole se autorka zabývá únorovou krizí na počátku roku 1948, která vyústila v uchopení moci KSČ. Z dnešního pohledu nepochopitelná pasivita nekomunistických stran a podcenění únorové krize, jejíž řešení oponenti komunistů často vnímali jako řešení v rámci existujícího systému, ukazuje, jak naivní „demokratické síly“ byly. V závěru autorka poukazuje na mnoho zajímavých postřehů

ohledně tří poválečných let. V první řadě byl veřejný prostor a vstup do něj omezen a je z dnešní perspektivy s podivem, že mnoho elit souhlasilo s dočasným omezením občanských práv a svobod.

Následkem mnichovského traumatu byla pozitivní reflexe ochrany ze strany Sovětského svazu coby nové velmoci. Negativní reakce na novou zahraničněpolitickou orientaci byly pak v podstatě mírné. V důsledku exilové domluvy o hospodářské a politické podobě poválečného Československa byl tehdejší systém považován za konsensuální a všeobecně přijímaný. Z toho logicky vyplývá, že KSČ v květnu 1945 neměla jasný plán, jak dostat do rukou všechnu moc ve státě. Od počátku bylo jasné, že kvůli pochopitelné zdrženlivosti v rámci slovenské otázky, z důvodu snahy udržet obnovený stát pohromadě, připadla negativní role téměř výhradně Němcům. To mělo za následek bipolární dělení na my/oni a vlastní/cizí, které v diskurzu záhy vykrytalizovalo.

Autorka míní, že komunisté měli díky pozitivní vizi budoucnosti a snaze o očistu národa, která měla zajistit světlé zítřky před ostatními stranami v rámci projektu budování českého socialismu velký náskok. Kromě toho byla obecně veškerá kritika komunistických kroků čím dál více ztotožňována s *reakčním* a nepřátelským postojem, což samotné KSČ hrálo do karet. V rámci únorové krize navíc komunisté díky své mobilizační aktivitě, chybějícím alternativám a návrhům z řad ostatních stran minimálně vytvořili dojem, že *většina národa* stojí na jejich straně. To rozhodlo. Kromě již výše zmíněné výtky, že autorka nepracuje se slovenskými politickými diskuzemi, lze namítnout, že předkládaný diskurz působí občas příliš monoliticky. Brenner totiž v textech dostatečně nezohledňuje nesocialistickou publicistiku té doby.

Z mého pohledu tkví nejceněnější přínos monografie ve faktu, že úspěšně nabourává zaběhnutou představu lidové demokracie jako boje mezi dobrem a zlem. Naopak ukazuje, že KSČ měla v období oněch tří kritických let podporu značné části obyvatelstva, která s postupem strany souhlasila. Tato podpora byla způsobena mimo jiné tím, že sympatizanti komunistů opanovali veřejný prostor a jeho diskurz.

Michael Durčák

Česko-německé odborné fórum „Společnými vzpomínkami ke společné budoucnosti“ (Mnichov, 19.-21. 4. 2018)

Ve dnech 19.-21. dubna 2018 se na klidném okraji Mnichova konalo česko-německé odborné fórum s názvem *Společnými vzpomínkami ke společné budoucnosti*. Cílem této akce, uspořádané Koordinačním centrem česko-německých výměn mládeže Tandem, bylo seznámit učitele i mimoškolní pracovníky s mládeží s projekty, které se v českém a německém prostředí zaměřují na historické a občanské vzdělávání. Účastníci z obou zemí měli během třídního programu možnost inspirovat se prezentovanými projekty, diskutovat o práci s mládeží v kontextu jednotlivých zemí i česko-německých výměn, navázat nové kontakty či položit základ budoucí přeshraniční spolupráci. Česko-německé odborné fórum bylo i přes dominantní účast pedagogů otevřené všem zájemcům o danou problematiku, a tak jsme se, jakožto studentky historie se zájmem o historické vzdělávání a historii ve veřejném prostoru, této akce zúčastnily i my.